

Huliganer

MIKAEL PRIKS är fil dr i nationalekonomi och verksam vid Nationalekonomiska institutionen vid Stockholms universitet. Han forskar om politisk ekonomi, offentlig ekonomi och brottslighet. mikael.priks@ne.su.se

Sportrelaterat våld är ett återkommande och allvarligt fenomen både i Europa och i Latinamerika. Den tidigare samhällsvetenskapliga litteraturen har huvudsakligen fokuserat på att studera ursprunget till huliganism. I denna artikel analyseras i stället frågan hur samhället kan minska huliganism. Med hjälp av nationalekonomiska metoder växer en bild fram som visar att huliganer, som många andra, är känsliga för externa incitament. Det är goda nyheter för beslutsfattare i deras strävan att försöka stoppa våldet.

Många länder är drabbade av huliganvåld. Italien, Frankrike, Grekland och Serbien är bara några exempel där våldet nyligen har fått en dödlig utgång. Huliganism skapar, förutom mänskligt lidande, stora kostnader för samhället. Många åskådare väljer t ex att inte gå på fotbollsmatcher av rädsla för våld vilket leder till stora förluster i termer av konsumentöverskott. Kostnader uppstår även när egendom slås sönder och som en följd av sjukhusvistelser.

För att kunna bekämpa huliganismen anställer samhällen ett stort antal poliser. De polisiära metoderna skiljer sig åt men en gemensam faktor är att de är kostsamma. I Sverige kostar polisinsatserna vid Allsvenska fotbollsmatcher ca 70 miljoner kr per år (Dagens Nyheter 2007). I den italienska fotbollsligan är den årliga kostnaden ca 400 miljoner kr (De Biasi 1997). I Premier League i England är de årliga poliskostnaderna i samband med matcher med 13 av totalt 20 klubbar ca 90 miljoner kr (The Independent 2008).

Dessa höga kostnader indikerar att det är viktigt att försöka minska huliganismen och göra det på ett kostnadseffektivt sätt. Men för att kunna göra detta måste man förstå vad för sorts individer huliganerna är. Hur tänker de? Vilka faktorer influerar deras beslut? Tar de hänsyn till kostnader och fördelar av brott som Gary Becker (1968) tidigt föreslog? Bryr de sig om incitament?

Huliganism existerar i två olika former, organiserad och oorganiserad. Utmärkande för den organiserade huliganismen är att supportergrupperna i förväg bestämmer träff för att slåss.¹ Detta sker ofta, men inte alltid, i anslutning till idrottsmatcher. Slagsmålen är karakteriserade av normer (vilka inte alltid följs) som att man t ex inte ska använda vapen eller inte sparka på någon som redan ligger ned. Den andra formen av huliganism är mer oorganiserad. Det kan vara sporadiska oroligheter i samband med matcher som att föremål, som t ex mynt eller flaskor, kastas inne på eller utanför arenorna.

¹ Grupperna har olika namn i olika länder. I England kallas de "Firms", i Sverige "firmor", i Italien "Ultras" och i Argentina "Bravas Bravas".

Sportrelaterat våld både liknar och skiljer sig från andra grupprelaterade våldsyttningar. En olikhet är att huliganer inte ägnar sig åt ekonomisk brottslighet. En likhet är att det ofta finns ett hat mellan olika grupper. Polisinsatserna mot huliganism är ofta liknande de som används mot grupprelaterat våld i allmänhet. Detta innebär att forskning som rör polisinsatser och huliganism kan tänkas generaliseras till andra typer av våldsamma gäng.

Men är det här verkligen nationalekonomi? Jag vill påstå att svaret på den frågan är ja. Huliganism har tidigare belysts inom sociologi, antropologi och psykologi. Detta arbete har genererat värdefulla insikter men viktiga aspekter har inte studerats eftersom data inte har analyserats systematiskt. En anledning till detta är att tvärsnittsdata saknas. En annan är att forskningsstraditionerna har varit fokuserade på andra metoder. I grova drag har antropologer gjort fallstudier eller fältexperiment, sociologer har arbetat med strukturell teori och psykologer har gjort teoretiskt arbete och experiment. Från ett metodologiskt perspektiv har nationalekonomi därför mycket att erbjuda.

Vidare orsakar huliganer som redan nämnts omfattande kostnader vilket innebär att problemet är relevant. Som ett exempel kan nämnas att Sifo nyligen gjorde en undersökning där de ställde följande fråga till 1 000 svenskar över 15 år: har huliganvåld kring svensk fotboll minskat ditt intresse att gå på Allsvenska matcher? 37 procent svarade ja på frågan vilket antyder att denna negativa externalitet är betydande. För att minska kostnaderna finns det god anledning att utifrån nationalekonomiska metoder belysa frågan från ett nytt perspektiv.

I denna uppsats belyses huliganism utifrån ett nationalekonomiskt perspektiv.² Flera av de underliggande artiklarna är författande tillsammans med Panu Poutvaara vid Helsingfors universitet. I huvudsak använder vi naturliga experiment för att analysera unik svensk sportrelaterad våldsdata. Vi modellerar även formellt huliganers beteende, vilket genererar prediktioner på hur ett antal variabler såsom arbetslöshet och polisinsatser påverkar huliganvåld. Analysen syftar därför inte bara till att bidra till den nationalekonomiska litteraturen utan även till andra samhällsvetenskaper.

Sammanfattningsvis är resultatet att huliganer inte verkar vara opåverkbara vildar utan att de tar hänsyn till de personliga kostnader deras beteende orsakar. Mer specifikt så får specialinriktade polisinsatser och kameraövervakning huliganerna att bli mindre våldsamma. Den övergripande bild som framträder är därför positiv: beslutsfattare har möjlighet att med rätt medel hindra huliganernas framfart.

1. Huliganism

Huliganism igår och i dag

Supportervåld är ett mycket gammalt fenomen. Mig veterligen uppstod den första dokumenterade incidenten år 59 AD då en katastrof inträffade på

² En utförligare redogörelse finns i Priks (2008a).

amfiteatern i Pompeji. Befolkningen från Pompeji och den närliggande byn Nuceria stödde olika gladiatorer vilket ledde till våldsamer. Den kände historiken Tacitus skrev ”De skrek förolämpningar till varandra som bönder och började plötsligt kasta sten på varandra. Slutligen tog de upp sina svärö och attackerade varandra. Männerna från Pompeji vann. Som en följd av detta förlorade många familjer från Nuceria en far eller en son” (Tacitus Annaler AD 109, bok XIV, paragraf 17).³ Ett annat tidigt exempel kommer från Konstantinopel år 532. Stöd för olika lag i tävlingar med triumfvagnar i Hippodromen eskalerade från förolämpningar till upplopp vilket slutligen ledde till att ca 30 000 människor dog. Mycket senare, år 1314, förbjöds fotboll i London eftersom det fanns rädsla för tumult kring matcherna.⁴

Under det senaste århundradet har våldsamer i samband med sport varit ett återkommande fenomen men situationen eskalerade under 1980-talet. Ett ökänt exempel är våldsamererna som inleddes av engelska fans på Heyselstadion 1989 vilket resulterade i kaos och 29 dödsoffer. Situationen förbättrades något på 1990-talet men har de senaste åren trappats upp. Det finns många otäcka exempel från Italien, Frankrike, Grekland, Nederländerna och Sverige såväl som i Latinamerika med mycket allvarligt huliganvåld. Bråken leder ofta till ett flertal skadade och ibland till dödsfall.

Varför är huliganer huliganer?

Det finns en stor brittisk litteratur som studerar frågan varför huliganism uppstår. Argumenten från sociologer kommer i olika former men är ofta fokuserade på att huliganism är ett arbetarklassfenomen. Sociologer i den s k Leicesterskolan framhåller att det mer civiliserade beteendet som har framträtt i Europas högre klasser inte riktigt har trängt igenom inom arbetarklassen. Williams m fl (1984, s 15) skriver t ex ”Faktum är att jämte spel, ’street smartness’, utnyttjande former av sex och mycket alkoholkonsumtion . . . så är slagsmålen en av få källor till upphetsning, status och meningsfull verksamhet tillgänglig till män i den här delen av samhället”. Man kan emellertid ifrågasätta klassteorin vilken fokuserar på England där klasskillnaderna är stora. I andra länder, som t ex Nederländerna och Sverige, är klasskillnaderna mindre men huliganproblemet fortfarande betydande. Taylor (1987) framhåller att huliganism alls inte är ett arbetarklassfenomen utan att huvudproblemet är den engelska maskulina kulturen. Feminister har på ett liknande sätt argumenterat för att huliganism, liksom andra former av våld, är ett problem som beror på manlig dominans (se t ex Campbell och Dawson 2001).

Engelska psykologer har argumenterat för att huliganism huvudsakligen är rituellt driven och att våldet faktiskt är ett mindre problem. Psykologen Marsh studerade engelska huliganer på 1970-talet och fann att deltagande i en huliganklubb tillät unga män att uppnå en identitetskänsla genom erkännandet från kamraterna. Supporterklubbarna fyllde en funktion genom att

³ Kejsare Nero förbjöd därefter spelen de närmaste 10 åren. Spelen fortsatte emellertid efter tre år, 17 år före stadens undergång.

⁴ För andra exempel på tidigt huliganvåld, se Carnibella m fl (1996).

tillhandahålla en alternativ karriär för individer med litet hopp om framgång i skolan eller i yrkeskarriären (Marsh 1978).

Ett annat argument från psykologer och sociologer är att huliganer söker spänning och emotionella upplevelser som de inte kan få i det vardagliga livet. Psykologen Kerr (1994) anser vidare att huliganism är som ett beroende vilket, precis som andra former av beroende, kan eskalera. För att uppnå samma nivå av spänning som i det förra slagsmålet är mer våld nödvändigt.

Ett problem med denna litteratur är att teorierna ofta inte är exkluderbara. Det går därför inte att testa dem empiriskt. Å andra sidan behöver detta inte vara centralt för beslutsfattare vilka mest är intresserade av att veta hur huliganism kan minskas. För detta behöver de inte nödvändigtvis veta varför huliganer är huliganer. Det man behöver känna till är hur huliganer reagerar på incitament och vad det är som utlöser våldet. Det är dessa frågor som jag kommer att behandla i den här artikeln.

Varför inte i USA?

En fråga som ofta lyfts fram är varför huliganism inte existerar i USA. För det första är det inte riktigt sant eftersom det finns många exempel på upplopp i samband med idrottsmatcher. Det är emellertid sant att organiserat huliganvåld där två grupper slåss mot varandra inte existerar i USA.

Ett argument som framförts är att biljettpriserna är högre i USA vilket innebär att det är dyrare att ägna sig åt huliganism. Ett annat argument är att nordamerikanska åskådare har högre utbildning än europeiska åskådare och att det även är betydligt fler kvinnor på läktarna (Roberts and Benjamin 2000). En insatt polis jag varit i kontakt med hade en egen teori. Huliganers mål är att försvara ett territorium, vilket är klubbemblemet, deras arena och pubarna däromkring och att skydda det från inkräktare. I USA är antagligen gatugången mer utvecklade än i Europa vilket leder till att det redan existerar territorier att försvara. I Europa finns inte alltid sådana naturliga territorier och huliganerna skapar sig därför nya territorier, dvs klubbarna, att försvara. Det finns också en kulturell teori som anför att åskådarkulturen helt enkelt är vänligare i USA. Roberts och Benjamin (2000, s 179, egen översättning) skriver ”När allt kommer omkring så är nordamerikanska fans mer benägna att se sig själva som åskådare i motsatts till europeiska fans vilka helt klart ser sig själva som en förlängning av deras lags agerande på planen”.

2. Data

Jag använder våldsdata från tre olika källor. Det första datasetet är insamlat av en av Sveriges största huliganklubbar ”Firman Boys”, som stödjer AIK. De rapporterar på sin hemsida www.sveriges scenen.com information om alla större huliganincidenter sedan 1990. Det vanligaste är att två klubbar gör upp om en mötesplats där de träffas för att slåss. Slagsmålen kännetecknas av normer. Det är inte förenligt med normerna att kasta föremål, sparka på liggande personer eller att ta med sig vapen. Dessa normer följs inte alltid

och Firman Boys dokumenterar även huruvida normerna åtföljs. Totalt sett så bryts normer i 27 procent av slagsmålen. I genomsnitt rapporteras ca 9 incidenter per år under fotbollssäsongen och 2,5 incidenter per år under ishockeysäsongen.

Det andra datasetet är insamlat av fotbollsdomarna i Allsvenskan. De skriver efter varje match en utförlig matchrapport. Där ingår huruvida föremål såsom mynt, muggar och tändare slängdes in på plan från läktarna och även från vilken läktarsektion föremålen kom. I genomsnitt förekom det ca 0,22 incidenter per match under perioden 1999–2005.

Det tredje datasetet kommer från Rikspolisstyrelsen. De rapporterar information (för perioden 1999–2005) som rör oroligheter i samband med fotbollsmatcher i Allsvenskan både inne på arenorna och utanför. Dessa data inkluderar t ex användandet av bengaliska eldar, incidenter då supportrar attackerar polisen eller då föremål kastas mellan supportergrupper. I genomsnitt rapporteras oroligheter i ca 10 procent av matcherna. Det första datasetet skiljer sig från de två andra i det avseendet att det innefattar organiserad huliganism i motsats till mer ickeorganiserad huliganism.

3. Vilka faktorer utlöser huliganvåld?

Frustration, media, alkohol och t o m polisen har föreslagits kunna utlösa huliganvåld. Ett argument i debatten har varit att huliganer blir stolta av att läsa om sig själva och att se sig själva på TV vilket leder till att de slåss mer (se t ex Frosdick och Marsh 2005). Sociologer och psykologer har länge argumenterat för att aggressiva polisinsatser leder till mer huliganvåld (se t ex Adang och Stott 2004). Argumentet är att huliganer känner sig förnedrade av polisen och därför vill ge igen. Alkohol har också nämnts som en anledning till våldsamheter. Detta kan naturligtvis vara sant, men även om de engelska huliganerna dricker mycket alkohol så dricker de italienska lite. I andra länder där supportrar dricker mycket alkohol, som i Skottland och Irland, är huliganproblemen små. Lawther (1951, s 151, egen översättning) förde tidigt fram en intressant teori som förklarar varför åskådare blir våldsamma. Han skriver

Den entusiastiske åskådaren vid en atletisk tillställning upplever mycket av glädjen av den intensiva tävlingen. Han blir känslomässigt uppjagad. Urinanalys från åskådare visar kvantiteter av icke-förbränt socker som har utlösts av exaltering (adrenal gland stimulus) men inte förbränts genom aktivitet. Spelaren förbränner sitt extra socker genom spelet, men supportern använder allt som inte förbränns i stökigt beteende.

Leder frustration till våld?

I Priks (2009) undersöks om huliganer påverkas av frustration som orsakas av att deras lag presterat dåligt. Studien stödjer sig på det välkända faktumet inom den psykologiska litteraturen att dåliga sportresultat är en källa

till frustration bland lagets supportrar (se t ex Edmans 2007). Jag studerar därför hur lagens position i Allsvenskan påverkar hur våldsamma deras supportrar är. Enligt den s k frustration-aggressionshypotesen (Dollard m fl 1939; Berkowitz 1962) är det omintetgjorda förväntningar från en referenspunkt som leder till aggression. För att kunna testa den hypotesen studerar jag om supportrar är mer våldsamma när deras lag presterar sämre jämfört med en referenspunkt. Som referenspunkt använder jag placeringen vid sommar och vinteruppehållet. Det är rimligt eftersom lagen granskas särskilt noga då både av media och av deras supportrar. Jag jämför sedan ett lags position i en särskild ligamatch med referenspunkten för att kunna studera hur skillnaden påverkar supportrarnas beteende. För att utvärderat om det är omintetgjorda förväntningar eller bara lagens absoluta position som spelar roll kontrollerar jag även för lagens absoluta position i ligan.

Jag använder först antal incidenter med inkastade föremål lag för lag som beroende variabel. Resultaten visar att när ett lag försämrar sin position i ligan blir dess supportrar betydligt mer våldsamma. En försämring med en plats leder till ca 5 procent mer våldsamerheter från just det lagets supportrar. Ett fall från toppen till botten i ligan skulle således leda till ca 65 procent fler våldsamerheter. Den absoluta positionen i ligan spelar däremot ingen roll. Det faktum att resultatförsämringar jämfört med referenspunkter utlöser våldsamerheter ger starkt stöd för frustration-aggressionshypotesen.

Det är även intressant att studera om organiserade huliganers beslut att bryta normer påverkas av frustration. För att göra det använder jag data på tre typer av beteenden i slagsmålen, som inte är förenliga med fair play: kastandet av föremål, sparkande på liggande och medtagande av vapen. Resultaten visar att när ett lag faller med en position i ligan så leder det till avsevärt fler oegentligheter (15 till 25 procent) i slagsmålen.⁵

Sammantaget visar analysen att huliganer i hög grad påverkas av frustration. Det finns numera en stor litteratur som visar att individer i många olika situationer förankrar sina beslut i referenspunkter (se Della Vigna 2009 för en översikt). Det är intressant att notera att även huliganers beslut att slåss verkar påverkas av referenspunkter.

4. Hur långt räcker lagens arm?

Ett teoretiskt perspektiv

Traditionellt har polisen använt hårdföra metoder som tårgas och vattenkanoner mot huliganism. Länderna i södra Europa och Latinamerika använder fortfarande sådana metoder i viss utsträckning. Den engelska polisen har emellertid bytt strategi till förmån för mer diskriminerande insatser. Detta innefattar användandet av särskilda underrättelseenheter och övervakningskameror. Sverige har följt Englands exempel. I samband med fotbolls EM i Sverige 1992 skapades den s k supporterpolisen. Den har till

⁵ I den här analysen kan endast 163 observationer användas vilket innebär att resultaten måste tolkas med försiktighet.

uppgift att övervaka och samla in information om de mer våldsamma huliganerna i Sverige. Under 2000 och 2001 installerades vidare övervakningskameror på alla Allsvenska arenor.

För att minska samhällets kostnader är det viktigt att studera vilka typer av insatser som är kostnadseffektiva. I Poutvaara och Priks (2009a) analyseras en formell modell där det antas att huliganer får nytta både av att de får en identitet och av att slåss. Dessa antaganden har stöd i den sociologiska och psykologiska litteraturen (se t ex Marsh 1978 och Dunning m fl 2002). Vi antar även i linje med tidigare evidens att ledarna är mycket inflytelserika och kan bestämma både vilka som ska ingå i gruppen och hur mycket de måste slåss. Kostnaden av att slåss kommer i form av risken att åka fast och risken att bli skadad. Medlemmarna skiljer sig i hur mycket de tycker om att slåss och denna information är privat. Med andra ord, ledarna kan inte observera deras preferenser i det avseendet. På grund av detta antagande kan medlemmar som blir ombedda att slåss mer än de egentligen vill alltid påstå att de är av typen som inte vill slåss lika mycket. Detta leder till att ledarna står inför följande val: antingen väljer de en liten huligangrupp med mycket våld per medlem eller så väljer de en stor grupp med lite våld per medlem.

Beakta nu hur diskriminerande polisinsatser, såsom användandet av underrättelsetjänst, och ickediskriminerande polisinsatser, såsom användandet av tårgas, påverkar våldsnivån i dessa organisationer. En ökning av diskriminerande polisinsatser minskar den nivå av våld som ledarna kan utkräva av sina medlemmar proportionerligt. Ledarna måste därför sänka kraven på våld för att inte medlemmar ska lämna gruppen. Summan av våldsamheter minskar därför. En ökning av ickediskriminerande polisinsatser leder i stället till att den typ av huliganer som tycker om att slåss relativt lite drabbas relativt hårt. De får därför starka incitament att lämna klubben. Även om ledarna före den ökade polisinsatsen valde en låg våldsnivå för att inkludera många huliganer i gruppen kan de nu ändra strategi till förmån för en liten och mycket brutal klubb. Slutsatsen är därför att ickediskriminerande polisinsatser kan leda till mer, inte mindre, huliganvåld.

Resultatet är följaktligen helt i linje med tidigare litteratur inom sociologi och psykologi som argumenterar för att aggressiva polisinsatser kan öka huliganism. Skillnaden är att enligt oss är det gruppdynamik som ligger bakom detta fenomen.

Empiri

Det finns mig veterligen inga systematiska empiriska utvärderingar av samhällets insatser mot huliganism. Låt mig innan jag beskriver min forskning inom området kort diskutera ett grundläggande problem då man empiriskt studerar effekten av polisinsatser på kriminalitet. Problemet är att det är svårt att fastställa det kausala sambandet mellan variabelerna och man därför ofta finner en positiv korrelation. Anledningen är att om kriminaliteten ökar tenderar samhället att sätta in mer polisinsatser vilket i sin tur kan påverka kriminaliteten.

I en nydanande uppsats använde Levitt (1997) tidpunkten för val av guvernörer och borgmästare som ett instrument för polisinsatser. Argumentet är att politiker inför valperioder sätter in mer poliser och att detta beslut är oberoende av tidigare kriminalitet. Ett problem är emellertid att även det juridiska systemet kan påverkas samtidigt som polisinsatserna vilket stör analysen. Di Tella och Schargrodsky (2004) och Klick och Tabarok (2005) har i stället använt terroristattacker som exogen variation för polisinsatser. Problemet med dessa uppsatser är att attackerna inträffade i samma stad som den studerade kriminaliteten vilket leder till att inte bara polisen utan även brottslingarna kan påverkas av attacken. De kan antingen själva bli rädda för fler terrordåd eller avstå från att begå brott av respekt för sina medmänniskor. I ett rent experiment är det viktigt att den beroende variabeln inte påverkas av instrumentet, i det här fallet terroristattackerna.

Biter supporterpolisen på huliganerna?

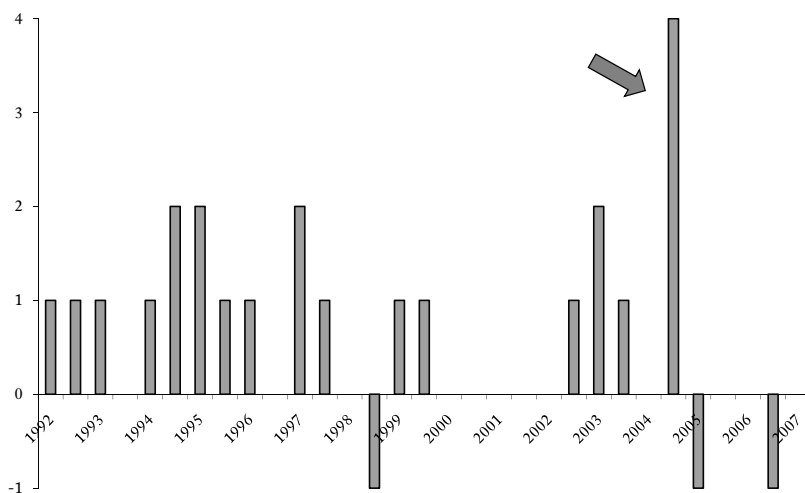
Många länder, inklusive Sverige, använder sig av specialiserade underrättelseenheter inom polisen för att minska huliganism. I Sverige finns dessa enheter, den så kallade supporterpolisen, i Stockholm, Göteborg och Skåne. När en supporterpolis har information om att ett slagsmål är på gång informerar han andra polisenheter så att de kan intervensera. Om han observerar våldet filmas det ofta för att senare i detalj kunna utröna vilka supportrar som var inblandade och därmed kan bli åtalade. Poliserna ställer också upp som vittnen i domstolen. Jag har tillsammans med Panu Poutvaara studerat effekten av dessa polisenheter på organiserad huliganism i Sverige (Poutvaara och Priks 2009b).

Som ovan nämnts är det viktigt att ta hänsyn till det kausalitetsproblem som föreligger mellan polisinsatser och huliganism. För att studera hur supporterpolis påverkar huliganvåld använder vi två naturliga experiment där variationen i polisinsatser beror på händelser utanför Sveriges gränser. Terroristattacken den 11 september 2001 och tsunamikatastrofen i december 2004 hade drastiska effekter på supporterpolisen i Stockholm. Efter den 11 september och till slutet av fotbollssäsongen var enheten omallokerad till att bevaka en moské. Efter tsunamikatastrofen var poliserna tvungna att arbeta med uppgifter relaterade till tsunamin till slutet av ishockeysäsongen. Under båda perioderna var den normala verksamheten helt nedlagd.

Vi använder egenrapporterad data på organiserat huliganvåld insamlat av Firman Boys. Eftersom omallokeringen av polisenheten endast skedde i Stockholm kan vi använda oss av en så kallad difference-in-difference-estimering. Vi jämför huliganvåld under omallokeringsperioden då Stockholmslagen var involverade jämfört med andra perioder och jämfört med kontrollgruppen, vilken inkluderar alla lag utanför Stockholm, vilka var opåverkade av omallokeringen. Under perioden när supporterpolisen i Stockholm var omallokerad på grund av tsunamin (3 januari 2005 till 3 april 2005) inträffade fyra större Stockholmsrelaterade incidenter. I genomsnitt skedde ca

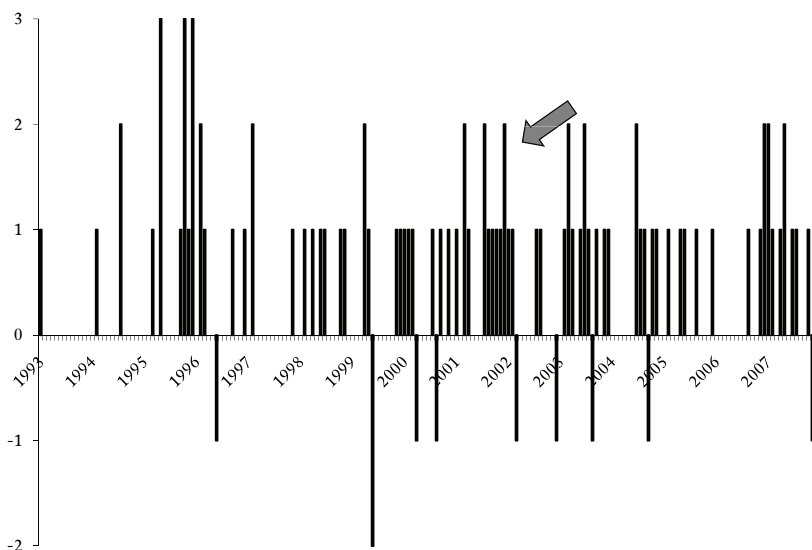
Figur 1
Ishockeyrelaterat våld
Stockholmsklubbar
minus andra klubbar.
Pilen indikerar perio-
den då supporterpoli-
sien i Stockholm var
omallokerad

Källa: Poutvaara och Priks (2009b).

en incident under en sådan period. Det skedde två Stockholmsrelaterade incidenter från den 12 oktober 2001 till den 27 oktober 2001 när supporterpolisen var omallokerad på grund av terroristattacken. Det genomsnittliga antalet incidenter under en sådan period var ca 0,5. Figurerna 1 och 2 visar antalet incidenter period för period under ishockeysäsongen såväl som under fotbollssäsongen för Stockholmslagen vilka ingår i försöksgruppen minus de andra lagen vilka ingår i kontrollgruppen. I figur 1 ser vi en mycket tydlig spik under den period då supporterpolisen var omallokerad. Även figur 2 visar att det var mycket stockholmsrelaterat våld jämfört med annat våld då supporterpolisen var nedlagd. Difference-in-difference-estimeringar visar att dessa resultat är statistiskt signifikanta. Vi visar även i artikeln att resultaten inte beror på att det var särskilt många högriskmatcher under omallokeringsperioderna. Placeboanalyser stärker vidare figur 1 och 2 som visar att det inte var ovanligt mycket våld vare sig före eller efter de verkliga omallokeringsperioderna.

Relativt till genomsnittet ökade antalet incidenter med ca 300 procent när supporterpolisen inte var i tjänst. Detta är en mycket stor procentuell ökning men vi måste vara försiktiga med att tolka resultaten och ge policyrekommendationer eftersom de bygger på få observationer. Det är ändå frestande att beräkna värdet av att ha dessa polisenheter. Är kostnaden för denna våldsökning större än den kostnadsbesparing som följer av att inte ha någon supporterpolis? Den årliga kostnaden för supporterpolisen i Stockholm (löner, tjänstebilar, hotell och fasta kostnader) är ca 4 miljoner kr. Vi vet att det inträffade ca 10 större huliganincidenter per år under tidsperioden 1992 till 2005. Detta implicerar att vi utan supporterpolisen förväntar oss en ökning med ca 30 incidenter per år. 4 miljoner kr minskar

Figur 2
Fotbollsrelaterat våld
Stockholmsklubbar
minus andra klubbar.
Pilen indikerar perio-
den då supporterpoli-
sen i Stockholm var
omallokerad

Källa: Poutvaara och Priks (2009b).

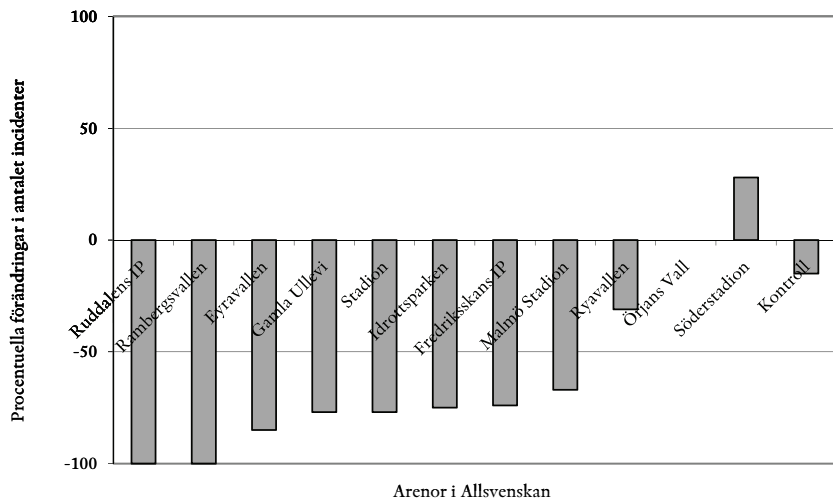
följaktligen antalet incidenter med 30. Kostnaden för att bli av med en inci-
dent är därmed ca 130 000 kr. Det är svårare att beräkna kostnaderna för
huliganvåld. De inkluderar minskat konsumentöverskott eftersom många
inte vill gå på fotboll, mänskligt lidande, kostnader för sjukvård och för-
störd egendom. Det förefaller rimligt att samhällets kostnader för en inci-
dent överstiger kostnaden för supporterpolis. Slutsatsen blir i så fall att
det är motiverat att använda supporterpolis som ett medel för att minska
huliganism.

Påverkar övervakningskameror huliganism: en närmare titt på läktarna

Övervakningskameror har blivit en populär metod för att minska brotts-
lighet. Enbart i Storbritannien uppskattas det att över 4 miljoner kameror
är installerade (Associated Press 2007). Kamerorna har även blivit vanliga
i arbetet med att övervaka huliganer. Problemet är att de utgör ett intrång i
privatlivet. Därför bör de bara användas om de leder till statistiskt och eko-
nomiskt signifikanta minskningar i brottslighet.

Det finns så vitt jag vet ingen nationalekonomisk litteratur som stu-
derar effekten av övervakningskameror. Den närmaste litteraturen är den
om polis och brottslighet som beskrevs ovan. Det finns däremot en litte-
ratur inom kriminologi som studerar hur övervakningskameror påverkar
brottslighet (se Welsh and Farrington (2002, 2008) för detaljerade översik-
ter). Den litteraturen lider emellertid antingen av att flera typer av insatser
gjordes samtidigt eller att införandet av kameror var endogent till tidigare
brottslighet, eller både och.

Figur 3
Förändringar i antalet
incidenter när över-
vakningskameror
introducerades

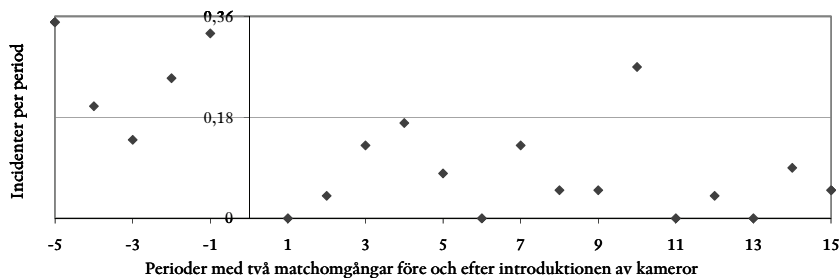
Källa: Priks (2008b).

Priks (2008b) studerar hur övervakningskameror inne på fotbollsarenorna påverkar oroligheter på läktarna. Förutom tre arenor, som hade kameror under 1990-talet, installerade de Allsvenska arenorna övervakningskameror vid olika tillfällen under åren 2000 och 2001. De exakta datumen för introduceringen var av flera skäl i stor utsträckning exogena till tidigare våldsamheter. För det första var anledningen till Svenska fotbollsforbundets beslut om övervakningskameror inte en följd av tidigare oroligheter utan snarare en effekt av att Sverige släpade efter övriga Europa. För det andra påverkade olika lokala handläggningstider hos Länsstyrelsen tidpunkterna då tillstånden för kamerorna beviljades. För det tredje påverkade arbetssituation hos företaget som fick i uppdrag att installera kamerorna, MKS Säkerhetsprodukter, såväl som fördröjningar i kabelarbetet de slutgiltiga installationsdatumen.

Jag använder variationen i datumen för installerandet av övervakningskameror för att estimerar deras effekt på oroligheter inne på arenorna. Informationen om oroligheter kommer från domarnas matchrapporter där de rapporterar antalet incidenter med inkastade föremål (mynt, snusdosor, muggar, etc). Under tidsperioden 1999 till 2005 var det i genomsnitt 0,26 incidenter per match utan övervakningskameror och 0,21 incidenter i matcher med övervakningskameror.

Figur 3 visar procentuella förändringar arena för arena. Figuren visar att nio arenor hade mycket stora minskningar i perioden med kameror jämfört med perioden utan.⁶ Nya Ullevi i Göteborg, Råsundastadion i Stockholm och Olympia i Helsingborg hade kameror redan före säsongen 1999 och de

⁶ Eftersom Norrportens arena (där IFK Sundsvall spelar) och Vångavallen (där Trelleborgs FF spelar) inte hade några incidenter före införandet av kameror kan dessa observationer inte visas i figuren.

Figur 4
Incidenter 10
omgångar före och
30 omgångar efter
införandet av över-
vakningskameror

Källa: Priks (2008b).

ingår i kontrollgruppen. Den gruppen uppvisar en liten minskning i perioden med kameror jämfört med perioden utan kameror.⁷

För att utesluta att minskningen i antalet incidenter inte uppstod redan före införandet av kameror är det lämpligt att titta på antalet incidenter just före och just efter införandet av kameror. I figur 4 kollapsar jag antalet incidenter i tvåveckorsperioder arena för arena och visar fem sådana perioder före införandet och femton perioder efter. Med andra ord, datan är nu normaliserad kring tidpunkten för införandet av kameror. Figuren visar att det är ett tydligt hopp nedåt vid tidpunkten för införandet av kameror vilket visar att införandet av kameror hade en omedelbar effekt. Sammantaget visar analysen att införandet av kameror minskade oroligheterna med ca 65 procent.

I litteraturen som behandlar hur polisinsatser påverkar kriminalitet nämns det ofta att om kriminaliteten minskar i ett område så kan den förflyttas till ett annat område. Det är svårt att empiriskt utvärdera den här hypotesen eftersom det finns så många områden kriminaliteten kan förflyttas till. Jag kan studera detta eftersom jag har tillgång till unik data på huliganism utanför arenorna där övervakningskameror inte är tillåtna. Jag analyserar data på oroligheter från Rikspolisstyrelsen såväl som data på organiserat huliganvåld från Firman Boys. Jag finner att de oroligheter som försvann inne på arenorna inte förflyttades till området utanför arenorna.

Den här studien har ett antal fördelar jämfört med den tidigare samhällsvetenskapliga litteraturen som behandlar övervakningskameror och kriminalitet. För det första var reformen med stor sannolikhet exogen till tidigare huliganism. För det andra var införandet av kameror den enda interventionen.⁸ För det tredje kan kamerornas avskräckande effekt isoleras eftersom informationen om oroligheter kommer från domarnas rapporter, inte från själva kamerorna. Slutligen, till skillnad från många andra typer av brotts-

⁷ För att i figuren kunna åskådliggöra förändringen i kontrollgruppen är det nödvändigt att göra ett antagande angående tidpunkten för införandet av kameror. Jag har antagit att datumet för införandet av kameror är tidpunkten för den näst största arenan i samma område.

⁸ Jag visar i artikeln att antalet poliser vare sig ökade eller minskade vid tidpunkten för införandet av kameror.

lighet så kan offren (domare, spelare och andra supportrar) knappast ändra sina beteenden som en följd av kamerorna.

5. Arbetslöshet och huliganism

Det finns en stor empirisk litteratur som studerar sambandet mellan arbetslöshet och kriminalitet (se t ex Chiricos 1987, Levitt 2004, Fougère m fl 2009 och Agell och Öster 2007). Litteraturen indikerar att mer arbetslöshet tenderar att leda till mer ekonomisk brottslighet. Arbetslöshet verkar däremot inte påverka våldsbrott.

Inom forskningen om huliganism finns det som nämndes ovan en relaterad debatt om arbetarklasshypotesen men det finns ingen empirisk forskning inom området. En hypotes är att arbetslösa blir frustrerade och därmed mer våldsamma. En annan hypotes är att arbetslösa tenderar att organisera sig som fotbollssupportrar. I Priks (2008a) använder vi klubb-specifik information på antalet incidenter med kastade föremål som ett lags supportrar har varit involverade i inne på fotbollsarenan. Vi studerar sedan hur arbetslöshetsnivån för olika åldersgrupper i det län ett lag kommer ifrån påverkar oroligheter bland dess supportrar. Data på ungdomsarbetslöshet kommer från Statistiska centralbyrån. För att utvärdera den andra hypotesen använder vi information om antalet organiserade supportrar på fotbollsmatcherna i Allsvenskan (1999 till 2005) lag för lag rapporterat av Rikspolisstyrelsen.

Resultaten visar att arbetslöshet leder till både mer oroligheter inne på arenorna och till ett större antal organiserade supportrar. En ökning med en procent i arbetslöshetsnivån i åldersgruppen 18 till 31 leder till ca 10 procent mer oroligheter inne på arenorna och 10 procent fler supportrar. Detta resultat indikerar att arbetslöshet leder till större klackar vilket möjligt i sin tur leder till mer oroligheter. För att testa den hypotesen konstruerar vi som beroende variabel antalet incidenter per organiserad åskådare (lag för lag). Den oberoende variabeln är arbetslöshet i olika åldersgrupper. I åldersgruppen 32 till 38 leder arbetslöshet till en viss ökning i antalet incidenter per organiserad supporter. I de andra åldersgrupperna finns ingen effekt. Detta indikerar att arbetslöshet huvudsakligen leder till fler organiserade supportrar vilka tillsammans leder till fler oroligheter. Den enskilda supportern blir däremot inte mycket mer våldsam av att vara arbetslös.

6. Slutsatser och policyrekommendationer

Många länder plågas av fotbollshuliganism och får därmed bära kostnader i form av skador och dödsfall, sjukhuskostnader, negativa externaliteter på andra åskådare och inte minst polisinsatser. Denna uppsats visar hur huliganer reagerar på incitament och hur samhället bäst kan angripa problemet med huliganism. Naturliga experiment visar tydligt att supporterpolis och övervakningskameror är mycket effektiva medel för att bekämpa huliganism.

Totalt sett växer en positiv bild fram. Huliganer är inte opåverkbara vildar. De verkar snarare vara eftertänksamma och påverkas både av inre känslor som frustration och av externa kostnader i form av samhällets insatser.

Vi måste ändå vara mycket försiktiga med att ge policyrekommendationer. All data kommer från Sverige och man hade i vissa fall önskat sig data från fler länder. Den empiriska analysen indikerar att diskriminerande polisinsatser fungerar men det vore även intressant att empiriskt studera effekten av ickediskriminerande insatser. Fler studier, som helst använder sig av naturliga experiment för att lösa de kausalitetsproblem som karaktäriserar den här typen av analys, skulle hjälpa beslutsfattare att få en bättre helhetsbild vilket skulle stödja dem i arbetet mot huliganism.

Adang, O och C Stott (2004), "Psychologists Help Prevent Hooliganism at Euro 2004", *Psychologist*, vol 17, s 318-319.

Agell, J och A Öster (2007), "Crime and Unemployment in Turbulent Times", *Journal of the European Economic Association*, vol 5, s 752-775.

Associated Press (2007), "U.K. Privacy Watchdog Seeks More Powers", *The New York Times*, 2 maj 2007

Becker, G S (1968), "Crime and Punishment: An Economic Approach", *Journal of Political Economy*, vol 76, s 169-217.

Berkowitz, L (1962), *Aggression, A Social Psychological Analysis*, McGraw-Hill Book Company, New York.

Campbell, B och A Dawson (2001), "Indecent Exposures, Men, Masculinity and Violence", i Perryman, M (red), *Hooligan Wars*, Mainstream Publishing, Edinburgh.

Carnibella, G m fl (1996), "Football Violence in Europe – A Report to the Amsterdam Group", manuskript, The Social Issue Research Centre, Oxford.

Chiricos, T (1987), "Rates of Crime and Unemployment: An Analysis of Crime and Punishment", *Social Problems*, vol 34, s 187-211.

Dagens Nyheter (2007), "Krav på hårdare straff", 12 februari 2007.

De Biasi, R (1997), "The Policing of Mass Demonstrations in Contemporary Democracies, The Policy of Hooliganism in Italy", EUI Working Papers 97/10, European University Institute, Florens.

Della Vigna, S (2009), "Psychology and Economics: Evidence from the Field", *Journal of Economic Literature*, vol 47, s 315-372.

Di Tella, R och E Schargrodsky (2004), "Do Police Reduce Crime? Estimates Using the Allocation of Police Forces after a Terrorist

Attack", *American Economic Review*, vol 94, s 115-133.

Dollard, J, L Doob, N Miller, O Mowrer och R Sears (1939), "Frustration and Aggression", Yale University Press, New Haven.

Dunning, E, P Murphy och I Waddington (2002), "Towards a Sociological Understanding of Football Hooliganism as a World Phenomenon", i Dunning, E, P Murphy, I Waddington och A E Astrinakis (red), *Fighting Fans: Football Hooliganism as a World Problem*, University College Dublin Press, Dublin.

Edmans, A, D García och Ø Norli (2007), "Sports Sentiment and Stock Returns", *Journal of Finance*, vol 62, s 1967-1998.

Fougère, D, F Kramarz och J Pouget (2009), "Youth Unemployment and Crime in France", *Journal of the European Economic Association*, vol 7, s 909-938.

Frosdick, S och P Marsh (2005), *Football Hooliganism*, Cullompton Willan Publishing, Devon.

Kerr, J H (1994), *Understanding Soccer Hooliganism*, Open University Press, Bristol, USA.

Klick, J och A Tabarrok (2005), "Using Terror Alert Levels to Estimate the Effect of Police on Crime", *Journal of Law and Economics*, vol 68, s 267-279.

Lawther J D (1951), *Psychology of Coaching*, Prentice-Hall, New York.

Levitt, SD (1997), "Using Electoral Cycles in Police Hiring to Estimate the Effect of Police on Crime", *American Economic Review*, vol 87, s 270-290.

Marsh, P (1978), *Aggro: The Illusion of Violence*, Dent, London.

Poutvaara, P och M Priks (2009a), "Supporter Violence and Police Tactics", *Journal of Public Economic Theory*, vol 11, s 441-453.

Poutvaara, P och M Priks (2009b), "The Ef-

REFERENSER

- fect of Police Intelligence on Group Violence: Evidence from Reassignments in Sweden”, *Journal of Public Economics*, vol 93, s 403-411.
- Priks, M (2008a), *Hooliganomics*, Habilitationsavhandling, Maximilians-Universität, München.
- Priks, M (2008b), ”Do Surveillance Cameras Affect Unruly Behavior? A Close Look at Grandstands”, CESifo Working Paper 2289, München.
- Priks, M (2009), ”Does Frustration Lead to Violence? Evidence from the Swedish Hooligan Scene”, *Kyklos*, under utgivning.
- Roberts, J V och C J Benjamin (2000), ”Spectator Violence in Sports: A North American Perspective”, *European Journal of Criminal Policy and Research*, vol 8, s 163-181.
- Sveriges scenen, diverse data, [www.sverigesce-
nen.com](http://www.sverigesce-
nen.com).
- Tacitus (AD 109), *The Annals*, nyutgåva 1937, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Taylor, I (1987), ”British Soccer after Bradford”, *Sociology of Sport Journal*, vol 4, s 171-191.
- The Independent* (2008), ”Premier League Content with Current Policing Costs”, 12 augusti 2008.
- Welsh, B C och D P Farrington (2002), ”Crime Prevention Effects of Closed Circuit Television: a Systematic Review”, Home Office Research Studies 252, London.
- Welsh, B C och D P Farrington (2008), ”Closed-Circuit Television Surveillance and Crime Prevention – A Systematic Review”, BRÅ rapport 2007:29, Stockholm.
- Williams, J, E Dunning och P Murphy (1984), *Hooligans Abroad – The Behaviour and Control of English Fans in Continental Europe*, Routledge and Kean Paul, London.